

Általános életkori trendként megállapítható, hogy az iskolához való viszonyulás minden tekintetben kedvezőtlenebbé válik. Részben ezzel is magyarázható, hogy viszonylag magas a gyakran igazolatlan mulasztások száma. A rendszeres hiányzások jelentik a pedagógusok számára az egyik legkirívóbb tanulói viselkedésproblémát. A tanulók egyre kevésbé élvezik az iskolai feladatokat, egyre kevésbé gondolják úgy, hogy beleszólásuk van a szabályok kialakításába, illetve egyre inkább érzik úgy, hogy nyomásztóak az iskolai feladatok. A tanárokról kialakított kép is romlik. Az osztályklíma kedvező észlelése (percepciója) is csökken az életkorral (Aszmann et al., 2003).

A kevés számú nemzetközi összehasonlító elemzésből (Morita, 2001) kitűnik, hogy az erőszakos esetek 80%-a 12–16 év közötti tanulók között esik meg, s ezen belül 85% a fiú elkövetők aránya, míg a lányok között jóval magasabb az áldozati arány. Egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében végzett kutatás adatai alapján az agresszió szintje az általános iskola felső tagozatában növekedést mutat. A fiúk és lányok aránya közel fele-fele, ami jelentősen eltér a nemzetközi adatoktól. Az életkort tekintve a 13–15 évesek a leggyakoribb támadók, míg a 10–12 évesek között több az áldozat és a szemlélő (Figula, 2004).

Az iskolai erőszak egyik leggyakoribb kiindulópontja, hogy „dühös” és agresszív tanulók magatartásukkal provokálják a többieket és a tanárokat, és sem az intézménynek, sem a szakembereknek nincs eszközük ahhoz, hogy megvédjék magukat, a gondjaikra bízott gyerekeket, és ugyanakkor segíteni tudjanak a nyilvánvalóan bajban lévő és erről erőteljes „jelzést” adó elkövetőknek. Ilyenkor pedig maga az intézmény válik diszfunkcionálissá, mivel képtelen előírt feladatait teljesíteni.”

Ha nem is ad válaszokat, megoldási kulcsokat a regény, jól – bár kicsit sematikusan – illusztrálja azt az utat, amit szélsőségesen rossz forgatókönyv szerint bejárhatnak az oktatás szereplői, legyenek akár gyerekek, akár felnőttek.

A regény negatív utópia, meglehetősen terjedelmes, helyenként terjengős, irodalmi szöveggént csak nehezen élvezhető, őszintén megvallva nem is tudtam félretenni a szakmai nézőpontjaimat. Talán ez a didaktikus kódolás és üzenetfejtés nem meglepő, hiszen maga a történet és tanulságai elsősorban az érintett diákoknak címettek.

Gy.É.

Isamu Fukui: *Truancy*

Ebben a városban ölnöd kell!

Ulpus-Ház Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Ishmael Beah: Gyerekkatona voltam Afrikában, amíg ti játszottatok

■ „NAPJAIMAT HÁROM VILÁGBAN ÉLEM: ÁLMAIMBAN, ÚJ ÉLETEMBEN, ÉS A MÚLT EMLÉKEIBEN.”¹

Gyerekkatona. Milyen egyszerű szó, ahogy azt Jaap E. Doek professzor megjegyzi a Gyerekkatonák Alkalmazásának Megfigyeléséért Koalíció 2008-as Globális jelentésében². A mögöttes tartalom azonban megrendítő és elkésztítő. Ahogyan a háború, az erőszak látványa és gyakorlása kiöli az ártatlanságot a gyerekekből, végleges és begyógyíthatatlan sebeket hagyva bennük, amelyeket – a szerencsésebbek esetében – aztán a konfliktust követően, vagy esetekben még az alatt, a rehabilitációval igyekeznek különböző módszerekkel, de mindenképp elöllett végtelen türelemmel és figyelemmel enyhíteni az ilyen programok önkéntesei és szakemberei. Valóban ők a szerencsésebbek? Jó túlélőnek lenni, amikor az ember családját kiirtották, és folyamatos önmarcangolásban él, hogy vajon őt miért nem? Szembenézni azzal, immár a drogok hatásától mentesen, hogy miket is tett az ember? És elhinni azt, amit az ápolók mondanak, hogy „semmi nem a te hibád”, hogy te nem tehetsz róla? Persze valóban nem tehetnek tetteikről Ishmael Beah, a Gyerekkatona voltam Afrikában, amíg ti játszottatok címen magyar fordításban is megjelent önéletrajzi írásának szereplői, de az emlékektől, az átélt eseményektől megszabadulniuk nehéz, vagy teljesen lehetetlen. Beah beszámolóján keresz-

tül megtapasztalhatjuk, hogy milyen bizonytalan és időleges minden, és a békés családi életet hogyan váltja fel egyik pillanatról a másikra a magány és a bizonytalanság, gyerekek tömegei számára lehetetlenülve el az őket megillető gyermekkor élvezetét, és fosztja meg őket számos olyan joguktól, amelyek megadására az államukat nemzetközi szerződések kötelezik.

Nincsenek pontos adatok a gyerekkatonák számát illetően³, csak annyit tudunk, hogy gyerekek százezrei szolgálnak katonaként kormány-, vagy fegyveres lázadó csapatokban, a világ 17 különböző országában.⁴ A gyerekkatonává válásnak az esélye azoknak a gyerekeknek az esetében a legnagyobb, akik szegénységben, szüleiktől elválasztva, otthonuktól távol, háborús zónában élnek, vagy korlátozott számukra az oktatáshoz való hozzáférés lehetőségei. Fiúkat és lányokat egyaránt „használnak” gyerekkatonaként. Néhány országban, mint Nepál, Srí Lanka vagy Uganda, a gyerekkatonák harmada teszi ki – vagy esetenként meg is haladja azt – a lány katonák száma. A lányokat sok esetben megerősítik, vagy a parancsnokoknak adják mint „feleséget”.

¹ Ishmael Beah (2008), *Gyerekkatona voltam Afrikában amíg ti játszottatok*. Nyitott Könyvműhely, Budapest pp25

² www.child-soldiers.org

³ http://www.hrw.org/campaigns/crp/fact_sheet.html

⁴ <http://www.hrw.org/campaigns/crp/index.htm>

Forrás: http://www.hrw.org/campaigns/crp/fact_sheet.html

1980-ban, mikor Ishmael megszületett, Sierra Leonében már két éve egypártrendszer volt. A '80-as évek közepére egyre gyakoribbakká váltak a hatalmi visszaélések. Megalakult a Forradalmi Egyesült Front (RUF), amelynek célja kezdetben a korrumpált Össznépi Kongresszus (APC) hatalomtól való megfosztása volt.⁵ Aztán megkezdődött a pokoljárás. Megindult a küzdelem az úgynevezett lázadók és a hadsereg között. Mindkét oldalon harcoltak gyerekek, kik önszántukból, azért, mert nem láttak más megoldást az életben maradásra, vagy bosszúvágyból, mert női hozzátartozóikat a szemük láttára erőszakolták meg, majd végezték ki családjukat, míg ők rejtekhelyükről nézték, mi történik szeretteikkel. Másokat pedig elraboltak, és kényszerítették őket az együttműködésre, aminek megtagadása egyet jelentett a halállal.

Főhősünk 1993 nyarán, 12 éves volt, amikor a lázadók elérték faluját, és lehetetlenné tették számára és barátai részére, akikkel épp egy *Ki mit tud?*-ra készült, a hazatérést. Megkezdődött a bujkálás, rettegés és éhezés időszaka. Félelem mindenkitől, hiszen aki maga nem lázadó, az őt és kis csapatát, a fiúkat, akikkel kezdetben együtt járta az ismeretlen vidékeket élelem és a szülei megtalálása reményében, nézhetette annak. Ishmael később elszakadt a csoporttól. A tapasztalt rettenetek közepette egyetlen menedéke a múlt felidézése maradt számára. Ezen a ponton még képes a régi emlékek visszaidézésére. Hullámvasútként zajlanak az események, miközben Ishmael szülei nyomát kutatja. „Amíg élsz, mindig van remény a jobb napokra és a jobb dolgokra [...]” hangzottak nagyapja szavai, amik erőt adtak számára az úton, amikor már azt sem tudta, merre tart. A keresés közben egy-egy rövid időszakra megint felhőtlenül boldog és gyerek lehetett. Amikor meglátta az óceánt, társaival focizott a homokban és gondoskodást tapasztalt, amikor már azt hitte, hogy az önzetlen jóság nem létezik. Ekkor azonban mindig történt valami, ami visszarántotta a kegyetlen háború díszletei közé.

Szülei és testvérei elvesztése után sincsen még kész Ishmael a gyilkolásra. Tizenhárom éves, amikor a kormányhadsereg besorozza. Tanú lehetünk az első küszködésének, annak, ahogy a finom lelkű fiú lassan megtanul ölni, és századát családjaként szeretni. Élvezetét lelni a gyilkolásban, és elhinni, hogy bosszút kell állnia a lázadókon a vele és családjával történelemért. A gyerekkatonáknak nincs idejük gondolkodni. Az állandó drogfogyasztás és a háborús filmek nézése kitölti a két bevetés közti idejüket. A kegyetlen versenyek, amelyekkel bevalóságukat maguknak és az „új családjuknak” bizonyítják, ijesztőek, de ők már a drogok – és a rengeteg megtapasztalt kegyetlenkedés hatására olyannyira eltompultak és érzéketlenné váltak, hogy nem is tudják, mit tesznek. Az egyetlen referencia felnőtt számukra a hadnagy, akinek meg akartak felelni, és minden parancsát teljesítették, romboltak és gyilkoltak és látszólag örömeiket lelték benne. Ez a hadnagy lesz az, aki a nélkül, hogy gyerekkorú katonái tudnák, mi történik velük, kiállítja a legfiatalabbakat a sorból, akiket a farmernadrágos és fehér, kék UNICEF feliratú pólót viselő civilek, néhány városi katona kíséretében – ahogy őket megvetően az igazi háborút megjárt gyerekkatonák nevezik – egyszerűen magukkal visznek. A kiválasztottak nem értik, hogy miért válnak meg tőlük, és magyarázatot is csak sokára kapnak.

⁵ Ishmael Beah (2008): *Gyerekkatonák voltam Afrikában, amíg ti játszottatok*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.

Egy újabb elszakadás élmény, bár ez az ő érdeküket szolgálja. Megkezdődik az elvonókúra, a maga minden szörnyűségével. A rémálmodok, és a legnehezebb, hogy már van idejük gondolkodni. Sokszor szótlánul ülnek a verandán, és oktanul agresszívek, bizalmatlanok a végletekig. Ishmael is azt mondja, hogy egyedül, magányosan jobb, hogy nem hiszi, nem meri elhinni, hogy a boldogság sokáig tarthat, hogy őt szerethetik, ezért nem mutatja ki érzelmeit, és kezdetben visszautasít minden közeledést. Azonban a rehabilitált fiúk mégiscsak gyerekek, és ha nagyon lassan is, azok, akikben megvan az erő, képesek lesznek az újrakezdésre, repatriálják őket, és bár szembe kell nézniük a társadalommal, amelynek egyes tagjai elutasítók velük, képesek lesznek újra kezdeni. Ezek között a szerencsések között volt Ishmael is, akinek írásából érezzük az erőt, hogy nem szabad feladni, és cselekedeteiből pedig látjuk, hogy nem csak hogy maga miatt nem adja fel, de még szerepet is vállal, a többiek érdekében és a saját maga lelki gyógyulásáért, a gyerekkatonaság eltörlése érdekében folytatott harcban.

A majmot meg kell ölni. Ishmael egy szimbolikus történettel egy majomvadászatról teszi nyilvánvalóvá számunkra, hogy mindent megtesz, hogy a többieknek ne kelljen végigmennie azon a hosszú és borzalmakkal teli úton, amit ő megjárt.

Ishmael Beah 1998 óta az Egyesült Államokban él. Tagja a Human Rights Watch Gyermekjogi Részleg Tanácsadói Bizottságának, és nemzetközi fórumokon gyakran tart előadásokat a háborúk kiskorú elszennvedőiről.⁶ Háborús emlékei megírásának célja – ahogy azt egy interjúban kifejtette – többek között az volt, hogy közelebb hozza a harcoló gyerekeket az emberekhez, „hogy legyen arcuk, és ne tűnjön többé olyan távolinak ez a jelenség”.⁷ Aggasztotta, hogy erre a helyzetre csupán afrikai és nem globális problémaként tekintettek, és úgy is kezelték, „miközben valójában mindazokon a gyerekeken segítenünk kell, akik mások háborúját vívják”.⁸

Veres Kinga

De miért is van szükségük a lázadóknak gyerekkatonákra?

Emberhiány vagy valami más áll ennek hátterében?⁹ Az első és alapvető ok, hogy a legtöbb országban, ahol gyerekkatonákat használnak,¹⁰ a lakosság nagyobb része gyermek. A másik, hogy a gyerekek pszichológiailag éretlenek és nagyon könnyű őket formálni. Nagyon könnyen lehet manipulálni a félelmüket, a haragjukat, a dühüket. Nagyon sok gyerek elveszíti ezekben az időkben a családját, az otthonát, árvák vagy félárva lesznek. Ezeket a gyerekeket nem keresi senki, nem kell attól tartani, hogy majd jön valaki, és számon kéri, hogy mi lett velük. A harmadik dolog pedig, amikor gyerekeket soroznak be, hogy nem kell fizetni nekik. „Elég félelmet kelteni bennük, és azt éreztetni velük, hogy egy családhoz tartoznak, ehhez a családhoz tartoznak és ezt követően [...] bármit megtesznek”. Nincs szükségük semmi másra, csak puskára. Bármit meg lehet velük tetetni, és aztán könnyű megszabadulni tőlük.¹¹

⁶ Ishmael Beah (2008): *Gyerekkatonák voltam Afrikában, amíg ti játszottatok*. Nyitott Könyvműhely, Budapest.

⁷ <http://index.hu/politika/kulfold/beah2373/>

⁸ <http://index.hu/politika/kulfold/beah2373/>

⁹ A kérdést Friderikusz Sándor tette fel Ishmael Beahnak a *Friderikusz Most* 2007. november 15-i adásában.

¹⁰ Gyerekkatonát nem csupán a lázadók foglalkoztatnak, hanem a kormány hadsereg is használ gyerekeket.

¹¹ Ishmael Beahnak, *Friderikusz Most* 2007. november 15-i adás.

